

УДК 346.5

DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2025-49-1-143-152>

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВІД РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ РЕАЛІЙ

Капліна Г., Мезеря О.

CONSUMER RIGHTS PROTECTION IN THE DIGITAL ENVIRONMENT: FROM ROMAN PRIVATE LAW TO EUROPEAN REALITIES

Kaplina H., Mezerya O.

Стаття присвячена дослідженню еволюції правового захисту споживачів від часів римського приватного права до сучасних європейських підходів, з особливим акцентом на виклики цифрової доби. Автори аналізують, яким чином базові римські принципи — добросовісність (bona fides), відповідальність за приховані недоліки товару та захист слабшої сторони стали методологічною основою для сучасного договірного та споживчого права, включно з цифровим середовищем. У статті обґрунтовується, що навіть за відсутності формального статусу «споживача» в римському праві, численні положення мали на меті забезпечити рівновагу між сторонами правочину, що набуває особливого значення в умовах цифрової економіки.

Сучасний етап розвитку електронної торгівлі, онлайн-сервісів та цифрового контенту створює низку загроз для споживачів — від фішингових атак до недобросовісної реклами та несанкціонованого збору персональних даних. Увагу приділено прогалинам українського законодавства в контексті цифрової трансформації: застарілі норми, обмежена інституційна відповідальність, слабкий механізм контролю за онлайн-продавцями. Аналізується нова редакція Закону України «Про захист прав споживачів» (2023), яка спрямована на гармонізацію з правом ЄС. Окремо розглядається поняття цифрового контенту, права споживача на якість і безпеку послуг, запровадження Порталу e-покупець та системи перевірених постачальників.

Автори проводять порівняльний аналіз норм римського, німецького, французького та англійського правопорядків щодо добросовісності, гарантій та договірної відповідальності, і демонструють їхню еволюцію до сучасних європейських регламентів, таких як Директива (ЄС) 2019/770, GDPR, Digital Services Act. Окреслюються конкретні пропозиції щодо вдосконалення українського законодавства: прийняття Закону про цифрові права споживачів, модернізація Закону «Про електронну комерцію», створення цифрових стандартів інформування споживача. Визнається ключова роль державного нагляду, цифрової грамотності населення та прозорості платформ у забезпеченні ефективного захисту.

Матеріал має міждисциплінарний характер, поєднуючи історико-правовий аналіз, європейське право та сучасні проблеми цифрової безпеки. Стаття буде корисною для науковців, законодавців, юристів-практиків та всіх, хто зацікавлений у розбудові споживчого права в умовах цифрової трансформації.

Ключові слова: Римське приватне право, цифрове середовище, права споживачів, онлайн-торгівля, цифрове шахрайство, добросовісність, договірне право, правове регулювання, інституційна відповідальність.

Постановка проблеми. Становлення цифрового середовища як основного простору для здійснення споживчої активності супроводжується новими викликами у сфері правового регулювання та захисту прав споживачів. Розвиток електронної комерції, цифрових фінансових послуг і маркетингових інструментів сприяв появі нових форм взаємодії між споживачем і продавцем, які не завжди є прозорими, безпечними або справедливими для кінцевого користувача. Цифрове шахрайство, зловживання з персональними даними, нерівність у доступі до інформації — усе це створює додаткові ризики, які потребують ефективного правового реагування.

Незважаючи на окремі позитивні зміни, українська правова система наразі не повною мірою враховує потреби споживачів у цифровій сфері. Особливої актуальності набуває запровадження правових механізмів, що відповідають європейським стандартам захисту прав споживачів, а також розвиток інституційної спроможності органів контролю.

Стан дослідження. Проблематика захисту прав споживачів у цифровому середовищі дедалі частіше привертає увагу вітчизняних і зарубіжних дослідників. У наукових працях О. Гуцалюк[13], Ю. Бондар[14], М. Парасюк[15] та інших обґрунтовано потребу адаптації споживчого законодавства до цифрових умов, з урахуванням особливостей нових форм торгівлі та комунікації. К. Клименко акцентує увагу на необхідності посилення відповідальності за порушення прав споживачів, пов'язаних із наданням електронних послуг[16]. У роботах західних авторів (Т. Wilhelmsson[20], С. Twigg-Flesner[19]) окремо підкреслюється потреба у формуванні цифрової компетентності споживача як елемента правової культури. Аналіз міжнародного досвіду, зокрема у

контексті імплементації цифрових стандартів захисту прав споживачів у країнах ЄС, також виявляє важливість цього напрямку наукових розвідок. Наприклад, дослідження R. Schulze та H. Schulte-Nölke підтверджують зростаючу роль інтеграції правових норм щодо цифрового контенту в загальну архітектуру захисту споживача[18]. У зарубіжній доктрині наголошується, що цифрове середовище створює нові ризики для інформаційної асиметрії, що ускладнює рівноправність сторін у договірних правовідносинах.

Мету дослідження автори вбачають в аналізі основних проблем правового захисту споживачів у цифровому середовищі, вивченні історичного (римське приватне право) та міжнародного досвіду та обґрунтуванні рекомендацій для вдосконалення відповідних механізмів в умовах цифрової трансформації суспільства.

Виклад основного матеріалу. Витоки сучасного правового регулювання цивільних відносин, включаючи норми про захист прав споживачів, беруть свій початок від римських доктрин. Римське приватне право стало фундаментом сучасних цивільно-правових систем багатьох країн, зокрема континентальної Європи. Його вплив простежується у принципах договірного права, інституті відповідальності за шкоду, добросовісності у правовідносинах, захисту слабшої сторони тощо. У контексті прав споживачів важливим є те, що римське право, хоч і не знало сучасної концепції «споживача», містило норми, які опосередковано виконували функцію захисту осіб, що були у менш вигідному становищі в договірних відносинах [1, с. 45–48].

Так, у класичному римському праві існували договірні типи, які можна умовно порівняти з сучасними споживчими договорами — наприклад, *emptio venditio* (купівля-продаж), *locatio conductio* (найм), *mandatum* (доручення). Особлива увага

приділялась добросовісності (*bona fides*) — загальному принципу, який вимагав справедливості, чесності і зваженості у діях сторін [2, с. 132–134]. У багатьох контрактах добросовісність визначала межі прав і обов'язків сторін, що є важливою передумовою для сучасної ідеї захисту споживача.

Також у римському праві передбачалась відповідальність продавця за приховані недоліки товару (*actio redhibitoria*, *actio quanti minoris*), що певною мірою відображає сучасне право споживача на обмін, повернення товару чи зниження ціни [3, с. 88–90]. Таким чином, навіть за відсутності окремого статусу споживача, механізми правового захисту формувались уже в римську добу.

Варто зазначити, що рецепція римського права у середньовіччі, а пізніше — під час формування кодифікацій XIX століття (зокрема Німецького цивільного уложення та Французького цивільного кодексу) сприяла перенесенню цих засад до сучасних правових систем, у тому числі і в контексті захисту прав споживачів [4, с. 17–22]. Таким чином, римське приватне право слугує не лише історичним підґрунтям, але й методологічною базою для сучасного правового регулювання взаємин у сфері споживання.

Вплив римського приватного права на сучасні правові системи найбільш чітко простежується у країнах романо-германської правової сім'ї — Франції, Німеччині, Італії, Австрії, Іспанії — де інститути римського права не лише були рецеповані, а й лягли в основу цивільних кодексів. Особливо це стосується загальних принципів договірного права, включаючи принцип добросовісності, відповідальність за недоліки товару та баланс інтересів сторін договору.

Наприклад, у Німецькому цивільному уложенні (BGB) добросовісність (*Treu und Glauben*) прямо закріплена в § 242 як

імператив у здійсненні прав та обов'язків, що перегукується з римським *bona fides*. Крім того, § 434 і § 437 BGB визначають права покупця у разі наявності дефекту товару — повернення, зниження ціни або усунення недоліків — що є аналогом *actio redhibitoria* та *actio quanti minoris* у римському праві [5].

У Французькому цивільному кодексі (Code civil) інститути гарантій та відповідальності продавця також ґрунтуються на римській традиції. Зокрема, статті 1641–1649 містять норми про «гарантію проти прихованих дефектів» (*la garantie des vices cachés*), що безпосередньо походить із римської традиції щодо захисту покупця [6].

Англосаксонська правова система, зокрема англійське право, не має прямої рецепції римського права, проте й тут простежується вплив римської концепції добросовісності у вигляді *implied terms* у споживчих договорах, а також захисту прав покупця за законом про споживчі права (Consumer Rights Act 2015), де фіксуються гарантії відповідності товару та права на відшкодування [7].

В Україні цивільне законодавство, зокрема Цивільний кодекс України, також значною мірою побудований на континентальній традиції з урахуванням римського правового спадку. Наприклад, стаття 633 ЦКУ закріплює ознаки публічного договору, одним з прикладів якого є споживчий, де споживач визнається слабшою стороною. Принцип добросовісності та справедливості відображено у статті 3 ЦКУ як одна з загальних засад цивільного законодавства [8].

Таким чином, порівняльний аналіз показує, що ключові елементи римського приватного права — добросовісність, розумність, справедливість та відповідальність за недоліки товару — стали основою для формування сучасних механізмів захисту споживачів у багатьох

юрисдикціях. Історичні принципи римського приватного права не лише зберегли актуальність, а й стали методологічним фундаментом для адаптації національного законодавства до нових умов цифрової економіки. Вони забезпечують гнучкість та сталість правового підходу, необхідного для ефективного захисту прав споживачів у цифровому середовищі.

Аналізуючи сучасну нормативну базу України у сфері захисту прав споживачів, слід визнати, що вона лише частково відповідає вимогам цифрової доби та європейським підходам. Також при аналізі законодавства варто звернути увагу на неврегульованість питань автоматизованої обробки згоди користувача при використанні онлайн-платформ, що створює ризики правового зловживання. Відсутність належного механізму контролю за доброчесністю інформації на вебресурсах, особливо тих, що ведуть комерційну діяльність, призводить до спотворення очікувань споживача. Проблемним залишається питання відшкодування шкоди, заподіяної через дії недоброчесних суб'єктів, які маскуються під зареєстровані компанії, але насправді ведуть діяльність із фейкових акаунтів або анонімних платформ.

Основним актом залишається Закон України «Про захист прав споживачів» 1991 року, який не був системно оновлений із врахуванням цифрових трансформацій[9]. Водночас Україна взяла зобов'язання з гармонізації законодавства відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС, зокрема в частині споживчих прав.

У 2023 році в Україні було прийнято нову редакцію Закону «Про захист прав споживачів» (далі Закон №3153-IX), яка набирає чинності через рік після опублікування, але не раніше припинення або скасування воєнного стану. Цей Закон спрямований на гармонізацію національного

законодавства із правом Європейського Союзу, особливо у сфері цифрового середовища.

Для аналізу основних новацій щодо захисту прав споживачів у цифровому середовищі звернемося до тексту Закону №3153-IX. Вважаємо, що дуже важливим є те, що Закон №3153-IX вперше вводить чіткі визначення понять «цифровий контент» та «цифрові послуги», що включають комп'ютерні програми, застосунки, відео- та аудіофайли, електронні книги тощо. Споживачі отримують право на належну якість цифрового контенту та послуг, а також можливість вимагати безоплатного усунення недоліків, пропорційного зменшення ціни або розірвання договору у разі істотних порушень.

Закон №3153-IX також визначив процесуальні та процедурні питання спірних правовідносин у цифровому середовищі, розподіливши відповідальність та обов'язок надання доказів. Так, у випадку спору щодо відповідності цифрового контенту або послуги вимогам, тягар доказування покладається на виконавця, що відповідає європейським підходам до захисту споживачів. Ця норма є надважливішою складовою гармонізації українського законодавства з європейським[9].

Окрім вказаного Закону, законодавство України містить низку норм щодо цифрового середовища та електронних правочинів. Аналізуючи сучасний стан правового регулювання в Україні, можна виокремити низку ключових проблем. Це, по-перше, недостатня адаптованість законодавства до умов цифрової економіки, зокрема в частині визначення змісту електронної послуги та процедури повернення коштів у разі порушення зобов'язань продавцем. По-друге, відсутність системного підходу до запобігання цифровому шахрайству, що проявляється у множинних випадках

фішингових атак, створення фейкових платформ, несанкціонованого використання особистих даних споживачів. Обмежена роль державних органів у запобіганні шахрайству та недобросовісній рекламі, що дозволяє залишати поза увагою численні порушення у сфері електронної торгівлі. Відсутність ефективного механізму фіксації та доказування порушень у цифровому просторі, зокрема при використанні месенджерів, соцмереж, мобільних застосунків.

Закон №3153-IX пропонує розв'язання вказаних вище проблем наступним чином. Серед способів захисту прав споживача у цифрі виокремимо створення державного Порталу е-покупець — електронної системи для збирання, обробки та надання споживачам інформації про суб'єктів електронної комерції, що сприятиме прозорості та підвищенню довіри до онлайн-торгівлі. Як відомо, надання достовірної інформації – перший позитивний крок для захисту від зловживань у будь-якій сфері. Тому створення такого порталу та відповідних реєстрів значно підвищить рівень запобігання зловживанню та шахрайству в цифрових відносинах. Також Законом №3153-IX запроваджується автоматизована система перевірених продавців, яка є складовою частиною Порталу е-покупець, що дозволить споживачам ідентифікувати надійних постачальників цифрових товарів та послуг. Як засіб захисту споживача Закон №3153-IX регулює обмеження доступу до веб-сайтів порушників: Державний орган - Держпродспоживслужба отримує повноваження звертатися до провайдерів з вимогою обмежити доступ до веб-сайтів суб'єктів господарювання, які порушують законодавство про захист прав споживачів. Тобто держава в особі уповноваженого органу бере на себе обов'язок контролю за діями учасників правочинів в онлайн середовищі,

надаючи тим самим гарантії фінансової безпеки для споживача.

Можна підсумувати, що нова редакція Закону «Про захист прав споживачів» значно посилює захист прав споживачів у цифровому середовищі, наближаючи українське законодавство до стандартів ЄС. Запровадження чітких визначень, розширення прав споживачів, створення електронних інструментів контролю та відповідальності сприятиме підвищенню рівня довіри до цифрових послуг і товарів, а також розвитку електронної комерції в Україні.

Серед найболючіших проблем в цифрову епоху на сьогодні особливого загострення набула саме проблема шахрайства в інтернеті. Найбільш поширені форми — фішингові сайти, фальшиві маркетплейси, шахрайські повідомлення в месенджерах, що імітують офіційні структури. Брак контролю за онлайн-рекламою та недостатня цифрова грамотність користувачів поглиблюють вразливість споживача. В Україні ще не створено ефективних механізмів оперативного реагування, як-от чорні списки ресурсів, що порушують права споживачів, або системи моніторингу ризикових платформ. Підвищення цифрової грамотності є ключовим компонентом протидії шахрайству. Досвід країн ЄС свідчить, що активна інформаційна політика держави та співпраця з технологічними компаніями дозволяє виявляти ризикові транзакції у реальному часі. Крім того, розвиток кіберслідчих підрозділів при Національній поліції України має стати частиною системної відповіді на загрози, пов'язані з порушеннями прав споживачів у цифровому середовищі. Актуальним залишається також питання про стандарти цифрової безпеки для онлайн-продавців — від обов'язкових SSL-сертифікатів до прозорих політик захисту даних.

На вирішення проблеми шахрайства в інтернеті повинні нашої владі та суспільству звернути увагу на підвищення рівня цифрової обізнаності споживачів. Це можуть бути такі заходи, як включення цифрових прав до програм шкільної та правової освіти або інформаційні кампанії щодо типових ризиків та шахрайств.

Треба сказати, що впорядкування та моніторинг з боку держави цифрових правочинів(як можна називати відносини сторін в цифровому середовищі) – це практичні виклики для бізнесу. Запровадження жорсткіших вимог до інформування споживача, збереження цифрових слідів, забезпечення прозорості угод, накладає додаткове навантаження на бізнес. Н.М.Ухналь вказує на проблемність обов'язкової паперової форми гарантій у цифровому просторі, що потребує зміни підходу до способу фіксації споживчих зобов'язань[17]. Водночас, відсутність чітких і однакових вимог створює нерівні умови конкуренції між національними і транснаціональними учасниками ринку. Особливо гостро стоїть проблема відповідності українських платформ до міжнародних вимог щодо збереження даних споживачів, прозорості договорів, можливості ефективного відкликання згоди на обробку інформації. У практичній площині це викликає конфлікт між зручністю для користувача та бізнес-інтересами. Також бізнес потребує чітких рекомендацій щодо відповідальності у випадку збою технічних систем, які впливають на виконання зобов'язань перед споживачем. Залучення професійних асоціацій, галузевих регуляторів та технічних консультантів може сприяти формуванню добросовісної бізнес-практики.

Звертаючись до досвіду партнерів в галузі регламентування цифрових прав споживача, визначимо, що Європейський Союз сформував чітку нормативну базу у

сфері цифрового захисту споживачів. Зокрема, Директива (ЄС) 2019/770 про надання цифрового контенту та послуг визначає права споживача на відшкодування, якість цифрового продукту, прозору інформацію[10]. Актуальним є також Регламент (ЄС) 2016/679 (GDPR), який гарантує безпеку персональних даних. Україна, як країна-кандидат до ЄС, повинна інтегрувати положення цих актів у національне законодавство, враховуючи рекомендації Європейської комісії щодо цифрових прав[11]. Окрім зазначених директив, важливу роль відіграє так званий «Digital Services Act» — Регламент (ЄС) 2022/2065, який спрямований на підвищення прозорості діяльності онлайн-платформ та відповідальності посередників[12].

Європейська модель передбачає комплексне регулювання цифрових споживчих прав через такі ключові акти: Директива (ЄС) 2019/770 щодо цифрового контенту й послуг[10]; Директива (ЄС) 2019/771 щодо договорів купівлі-продажу; Digital Services Act (2022/2065) та Digital Markets Act (2022/1925); GDPR (2016/679) — щодо захисту персональних даних.

Варто також звернути увагу на рекомендації Європейської комісії, які передбачають захист від оманливої реклами, «темних патернів» (dark patterns), недобросовісних алгоритмів, що маніпулюють вибором споживача.

Україна також має адаптувати положення щодо видалення незаконного контенту, алгоритмічної відповідальності платформ та захисту від маніпулятивних цифрових практик, що згубно впливають на споживчі права. Особливої уваги потребує запровадження механізмів попередження шахрайських дій через регулювання автоматизованих рішень (наприклад, чат-ботів, які вводять споживача в оману). Також потребує гармонізації термінологія та

процедури із актами ЄС, зокрема введення понять «прозорість алгоритму», «цифрова угода», «автоматизоване рішення»; передбачення адміністративної відповідальності за порушення у сфері інтернет-торгівлі. Зрозуміло, що Україні без співпраці з ЄС через механізми технічної допомоги (наприклад Twinning, TAIEХ) для розробки нових нормативів щодо прозорості цифрового контенту та національних стандартів для сертифікації онлайн-продавців не обійтись. Ці пропозиції відповідають стратегії інтеграції України до цифрового єдиного ринку ЄС та будуть сприяти формуванню балансу між інтересами споживача, держави і бізнесу.

Висновки. Римське приватне право, попри відсутність у ньому сучасної категорії «споживача», заклало основи договірного регулювання, які актуальні і сьогодні: добросовісність, відповідальність за приховані недоліки, захист слабшої сторони. Порівняльно-правовий аналіз показує, що ці елементи були рецеповані у правові системи держав Європи та вплинули на формування сучасних механізмів захисту прав споживачів. Як у країнах романо-германської, так і в англосаксонській правовій традиції, ці принципи стали важливою складовою регулювання споживчих правовідносин, у тому числі й у цифровому середовищі. Це підкреслює значення римського спадку не лише в історичному, але й у функціональному вимірі сучасного права.

Захист прав споживачів у цифровому середовищі є надзвичайно актуальним у контексті стрімкої трансформації суспільства, розширення онлайн-торгівлі, цифрових послуг і зростання кіберзагроз. Аналіз чинного стану правового регулювання в Україні засвідчує наявність низки викликів — від недостатньої адаптованості законодавства до цифрової економіки до обмежених

можливостей інституційного захисту прав споживача у віртуальному просторі.

Особливої уваги потребує проблема цифрового шахрайства, поширення фейкових платформ, несанкціонованого збору персональних даних і недобросовісних практик. Досвід країн ЄС демонструє ефективність превентивних механізмів: державного нагляду, прозорості алгоритмів, відповідальності платформ-посередників та обов'язкової інформованості споживача.

Окрему цінність для майбутнього правового регулювання становить нова редакція Закону України «Про захист прав споживачів» (2023), яка хоч і не набрала чинності, але закладає якісно нові підходи вперше визначено поняття цифрового контенту та цифрових послуг; закріплено право споживача на відповідність цифрового продукту, усунення недоліків, розірвання договору; передбачено створення Порталу е-покупця та систему перевірених продавців, що забезпечує відкритий цифровий простір для захисту споживчих інтересів; запроваджується адміністративна відповідальність та механізм обмеження доступу до недобросовісних онлайн-продавців.

З огляду на європейський вектор розвитку України, важливо не лише формально гармонізувати законодавство з актами ЄС (Директиви 2019/770, 2019/771, GDPR, Digital Services Act), але й забезпечити реальну ефективність норм через створення спеціалізованих органів з цифрових прав споживачів; впровадження цифрової просвіти населення; підтримку правозастосовної практики на основі принципів справедливості, прозорості й пропорційності.

Таким чином, забезпечення надійного правового захисту споживача в цифрову епоху є не лише завданням правової гармонізації, але й елементом загальносуспільної стратегії

цифрової безпеки та довіри в межах європейської інтеграції України.

Авторські пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства виявляються в наступному: пропонується прийняття окремого Закону України «Про цифрові права споживачів», який охоплюватиме: поняття цифрового контенту, цифрових послуг і платформ; механізми захисту в онлайн-угодах; відповідальність платформ-посередників. Також важаємо за необхідне внесення змін до Закону України «Про електронну комерцію» з метою уніфікації електронної форми договору купівлі-продажу; визначення мінімальних стандартів інформування споживача (структура сайту, гарантії, політика повернення). Розширення повноважень Держпродспоживслужби як от створення підрозділу з нагляду за цифровим ринком та запуск електронного порталу швидкого реагування на скарги споживачів.

Література:

1. Покровський І. А. Основи римського права. Харків : Право, 2005. 272 с.
2. Орлянський В. Лекції з римського приватного права : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 288 с.
3. Кофман Л. Л. Римське приватне право. Київ : ВЕНТУРІ, 2020. 214 с.
4. Дедишин І. Рецепція римського права: витоки та наслідки для сучасного європейського цивільного права. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 4. С. 16–24.
5. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) – § 242, § 434–437. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>
6. Code civil. Articles 1641–1649. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr>
7. Consumer Rights Act 2015. United Kingdom. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/15/contents/enacted>
8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
9. Закон України «Про захист прав споживачів» : Закон від 23.09.1991 № 1023-XII (в редакції 2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>
10. Директива (ЄС) 2019/770 Європейського парламенту і Ради від 20 травня 2019 року про деякі аспекти договорів на постачання цифрового контенту і цифрових послуг. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0770>
11. General Data Protection Regulation (GDPR): Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council. URL: <https://gdpr.eu/>
12. Digital Services Act: Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-services-act-package>
13. Гуцалюк О. М. Цифрові права споживачів: проблеми імплементації в українське законодавство // Юридичний вісник України. – 2022. – № 3. – С. 15–19.
14. Бондар Ю. А. Електронна комерція і захист прав споживачів в умовах цифрової трансформації // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Право. – 2021. – № 132. – С. 45–52.
15. Парасюк М. В. Захист прав споживачів у сфері онлайн-торгівлі: європейські стандарти і українські реалії // Держава і право. – 2023. – № 92. – С. 78–84.
16. Клименко К. В. Проблеми реалізації споживчих прав у сфері електронних послуг // Електронне правосуддя. – 2023. – № 1. – С. 33–39.
17. Ухналь Н. М. Захист прав споживачів в цифровому середовищі: правова природа та способи реалізації // Підприємництво, господарство і право. – 2022. – № 5. – С. 28–33.
18. Schulze R., Schulte-Nölke H. European Contract Law and the Digital Single Market. – Munich: Sellier European Law Publishers, 2017.
19. Twigg-Flesner C. Disruptive Technology and the Law of Obligations. – London: Routledge, 2021.
20. Wilhelmsson T. Consumer Law and Social Justice. – Aldershot: Ashgate, 2006.

References:

1. Pokrovskiy I. A. Osnovy rym'skoho prava. Kharkiv : Pravo, 2005. 272 s.
2. Orlianskyi V. Lektsii z rym'skoho pryvatnoho prava : navch. posib. Kyiv : Yurinkom Inter, 2018. 288 s.
3. Kofman L. L. Rym'ske pryvatne pravo. Kyiv : VENTURI, 2020. 214 s.
4. Dedyshyn I. Retseptsiiia rym'skoho prava: vytoky ta naslidky dlia suchasnoho yevropeiskoho tsyvilnoho prava. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. 2021. № 4. S. 16–24.
5. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) – § 242, § 434–437. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>
6. Code civil. Articles 1641–1649. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr>
7. Consumer Rights Act 2015. United Kingdom. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/15/contents/enacted>
8. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 № 435-IV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2003. № 40–44. St. 356.
9. Zakon Ukrainy «Pro zakhyst prav spozhyvachiv» : Zakon vid 23.09.1991 № 1023-XII (v redaktsii 2023 r.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>
10. Dyrektyva (YeS) 2019/770 Yevropeiskoho parlamentu i Rady vid 20 travnia 2019 roku pro deaki aspekty dohovoriv na postachannia tsyfrovoho kontentu i tsyfrovyykh posluh. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0770>
11. General Data Protection Regulation (GDPR): Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council. URL: <https://gdpr.eu/>
12. Digital Services Act: Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-services-act-package>
13. Hutsaliuk O. M. Tsyfrovii prava spozhyvachiv: problemy implementatsii v ukrainske zakonodavstvo // Yurydychnyi visnyk Ukrainy. – 2022. – № 3. – S. 15–19.
14. Bondar Yu. A. Elektronna komertsiiia i zakhyst prav spozhyvachiv v umovakh tsyfrovoy transformatsii // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pravo. – 2021. – № 132. – S. 45–52.
15. Parasiuk M. V. Zakhyst prav spozhyvachiv u sferi onlain-torhivli: yevropeiski standarty i ukrainski realii // Derzhava i pravo. – 2023. – № 92. – S. 78–84.
16. Klymenko K. V. Problemy realizatsii spozhyvchykh prav u sferi elektronnykh posluh // Elektronne pravosudivstvo. – 2023. – № 1. – S. 33–39.
17. Ukhmal N. M. Zakhyst prav spozhyvachiv v tsyfrovomu seredovyschi: pravova pryroda ta sposoby realizatsii // Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. – 2022. – № 5. – S. 28–33.
18. Schulze R., Schulte-Nölke H. European Contract Law and the Digital Single Market. – Munich: Sellier European Law Publishers, 2017.
19. Twigg-Flesner C. Disruptive Technology and the Law of Obligations. – London: Routledge, 2021.
20. Wilhelmsson T. Consumer Law and Social Justice. – Aldershot: Ashgate, 2006.

Kaplina H. Mezerya O. Consumer rights protection in the digital environment: from roman private law to european realities – Article.

This article explores the evolution of consumer protection mechanisms from the foundations of Roman private law to modern European legal standards, with a particular emphasis on challenges posed by the digital age. The authors argue that key Roman legal principles — such as bona fides (good faith), liability for hidden defects, and the protection of the weaker party in contractual relations — have formed the methodological basis for contemporary contract and consumer law. Even though Roman law lacked a distinct consumer category, its norms established safeguards for fairness and equity that resonate strongly in today's digital environment.

The study addresses the risks arising from the expansion of e-commerce, online services, and digital content: phishing schemes, deceptive marketing, and unauthorized data processing. It highlights gaps in Ukrainian legislation, including outdated norms, limited institutional oversight, and weak enforcement mechanisms for online traders. Particular attention is given to the 2023 revision of Ukraine's Law on Consumer Protection, which introduces definitions for “digital content” and “digital services,” affirms consumer rights to quality and safe digital goods, and establishes new tools such as the e-Consumer Portal and the Verified Vendors System.

A comparative legal analysis is provided, tracing the reception of Roman principles into German, French, and Anglo-Saxon legal systems — including provisions on good faith (Treu und Glauben), consumer guarantees, and liability for defects. These principles are shown to underpin EU digital regulations such as Directive (EU) 2019/770, GDPR, and the Digital Services Act.

The article concludes with practical recommendations for the development of Ukrainian consumer law in the digital context: adopting a dedicated Law on Digital Consumer Rights; amending the Law on E-Commerce to clarify digital contracts and transparency standards; expanding the powers of regulatory authorities, including the creation of a rapid-response e-portal for consumer complaints. The authors emphasize the importance of state supervision, digital literacy campaigns, algorithmic transparency, and cooperation with the EU through technical assistance programs.

The study offers a multidisciplinary approach combining legal history, EU law, and digital security challenges. It is intended for scholars, policymakers,

legal practitioners, and all stakeholders involved in building effective consumer protection systems in the digital economy.

Keywords: *Roman private law, digital environment, consumer rights, online trade, digital fraud, good faith, contract law, legal regulation, institutional responsibility.*

Авторська довідка:

Капліна Галина Анатоліївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного та приватного права Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, +380950527278, kaplina@snu.edu.ua.

Мезеря Олександр Анатолійович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри публічного та приватного права Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, +3809506222700, mezerya@snu.edu.ua.

Стаття надійшла до редакції 18 квітня 2025р.